

ZEMLJEVIDA EVROPE IN SVETA SE SPREMINJATA (19. STOLETJE)

1) **POLITIČNE SPREMEMBE** (nastajanje novih držav, spreminjanje mej...)

EVROPA:

- 1801: Gruzija se vključi v rusko državo.
- 1804: Napoleon premaga Avstrijo in Prusijo.
- 1805: Avstrija prepusti Dalmacijo Napoleonu.
- 1806: Uporniki osvobodijo Srbijo izpod Turške oblasti.
- 1808: Ukinjena Dubrovniška republika.
- 1812: Turki prepustijo Rusom Besarabijo.
- 1815: Dunajski kongres: diplomati delijo Evropo.
- 1815-1871: Zedinjenje Nemčije.
- 1830: Belgija postane neodvisna.
- 1833: Nastane Nemška carinska zveza (Zollverein);
Grčija postane neodvisna država (odcepitev od Turčije).
- 1848: Proglašena druga francoska republika.
- 1852: Padec francoske republike, Louis Napoleon Bonaparte postane francoski cesar Napoleon III.
- 1856: Rusija vrne južni del Besarabije (Moldavijo) Turčiji.
- 1860: Piemontu pripade Lombardija: začne se zedinjenje Italije.
- 1861: turški provinci Moldavija in Vlaška se združita, nastane Romunija.
- 1864: Prusija premaga Dansko: aneksija Schleswig-Holsteina.
- 1867: Nastaneta Severnonemška zveza in dualistična avstro-ogrška monarhija.
- 1871: Razglasitev Nemškega cesarstva;
tretja republika v Franciji: likvidacija pariške komune.
- 1873: Rusija zasede neodvisen kanat Hiva.
- 1878: Berlinski kongres: neodvisne Romunija, Črna gora in Srbija,
avtonomana Bolgarija (odcepitev od Turčije);
Bosna in Hercegovina pride iz turške pod avstrijsko upravo.
- 1879: Dvoezveza (Nemčija in Avstro-Ogrska).
- 1885: Vzhodna Rumunija se združi z Bolgarijo.
- 1894: Nastane francosko-ruska zveza.
- 1898: Kreta postane avtonomna (prej Turška provinca).

AMERIKA IN AVSTRALAZIJA:

- 1803: Nakup Louisiane od Napoleona (za njo dobi 15 milijonov dolarjev); ozemlje ZDA se skoraj podvoji.
- 1808-1828: Vstaje proti Španiji in portugalski v Srednji in Južni Ameriki. Nastane 13 neodvisnih držav.
- 1819: ZDA kupijo od Španije Florido.
- 1845: Texas postane del ZDA.
- 1846: ZDA zasedejo Novo Mehiko in Kalifornijo. ZDA in Kanada podpišeta sporazum v Oregonu, ki določi mejo med državama.
- 1867: Rusi prodajo Aljasko ZDA.
- 1869: Rupertova zemlja, Manitoba in Britanska Kolumbija se priključijo Kanadi.
- 1898: ameriško-španska vojna: ZDA dobijo Guam, Portoriko in Filipine.

AFRIKA:

- 1804: Fulani zavzamejo Hauso.
- 1806: Kolonija na Rtu dobrega upanja pride v angleške roke.
- 1818: Šaka ustanovi zulujsko kraljestvo v jugovzhodni Afriki.
- 1822: Ustanovljena kolonija za osvobojene sužnje Liberija.
- 1839: Nastanek republike Natal.
- 1848: Nastanek Svobodne države Oranje.
- 1849: Nastanek Transvaala.
- 1881: Francozi okupirajo Tunizijo.
- 1882: Egipčanska vstaja privede do britanske okupacije.
- 1884: Nemčija pridobi jugozahodno Afriko, Togo in Kamerun.
- 1885: Belgijski kralj pridobi Kongo.
- 1886: Nemčija in Britanija si razdelita vzhodno Afriko.
- 1896: Bitka pri Adowi: Etiopci premagajo Italjane.

AZIJA:

- 1804: Vzhodni del Armenije zasede Rusija.
- 1839: Aden (del Jemena) so zasedli Britanci.
- 1860: Kitajska prepusti Rusom območje Usuri (pekinški mir).
- 1878: Rusija si ponovno prisvoji Moldavijo.
- 1879: druga afganska vojna: Angleži nadzorujejo Afganistan.
- 1876: Kokand (prej neodvisni kanat) pride pod Rusko oblastjo.
- 1886: Britanci zasedejo Burmo.
- 1887: nastane francoska Indokitajska unija.

Leta 1915 se je zbral dunajski kongres z namenom, da bi določil meje evropskih držav. Glavno bededo pri tem so imele štiri velesile.: Velika Britanija, Avstrija, Prusija in Rusija. Ko so v Parizu zavladali Napoleonovi nasprotniki, je četverica medse sprejela Francijo. Kongres je poskušal Evropo urediti tako, da bi med državami vladalo ravnovesje. Francijo so obravnavali v starih mejah, takšnih, kot so veljale pred vojno. Ob francoskih mejah so okrepili sardinsko kraljestvo in ustanovili nizozemsko kraljestvo, ki je združevalo današnjo Belgijo, Nizozemsko in Luksemburg. Italija je ostala razdeljena v več držav.

Leta 1903 so ZDA kupile Louisiano od Napoleona Bonaparteja, ki jo je dobil tri leta prej od Špancev. Leta 1818 so določili, da bo meja med Louisiano in britanskimi posestmi na severu potekala po 49. vzporedniku. Po letu 1846 je postal ta vzporednik mejna črta med ZDA in Kanado tudi v Oregonu, ki je bil prej sporen. Leta 1836 je postal neodvisen del Mehike, današnji Texas, prvi korak k Ameriški anaksiji tega področja, ki so ga ZDA dejansko anektirale leta 1845. Isto leto je postala od Mehike neodvisna tudi Kalifornija in se je tri leta pozneje priključila ZDA. 65 let po izjavi o neodvisnosti so ZDA segale od Atlantske do Tihomorske obale.

V času francoske revolucije so francoski vojaki ne le prenašali geslo »svoboda, enakost, bratstvo«, ampak tudi liberalne politične ideje. Tako je podžgala ljudske množice v boju proti zemljiškim gospodom in vladarjem. Pojavljali so se ostri protesti: v Italiji proti avstrijski, na Irskem proti angleški, v Belgiji proti nizozemski, v Grčiji proti turški, na Poljskem proti ruski in na Norveškem proti švedski prevladi. V obdobju do izbruha revolucionarnega vrenja v letu 1848 sta postali neodvisni le Grčija in Belgija. Vsi ostali upori so bili strti vse do leta 1914.

Osamosvajanje Latinske Amerike med letom 1808 in 1826 je pospešila Napoleonova zasedba Španije in Portugalske, ki je pretrgala zvezo kolonialnih posesti z matičnima deželama. Predramilo se je dolgo speče narodno gibanje, ki je zahtevalo politične svoboščine, upravno avtonomijo in gospodarsko neodvisnost. Portugalska kraljeva hiša je te zahteve sprejela in Brazilija je postala neodvisna. Španija pa je skušala te zahteve zatreti in vnele so se bitke. Po vojnah so postale neodvisne tudi druge države Latinske Amerike.

V času med začetkom 19. stoletja in prve svetovne vojne je Osmansko cesarstvo nezadržno propadalo, čeprav je skušalo obnoviti in posodobiti svojo drubeno strukturo. Zaradi naraščajočih zahtev po neodvisnosti podjarmljenih ljudstev so se od imperija odcepila obsežna ozemlja ali pa dejansko prišla pod tujo oblast. V Turškem cesarstvu in sosednjih predelih so nastale številne politične pretvorbe: leta 1804 je vzhodni del Armenije zavzela Rusije, zahodni del pa je ostal pod Turško oblastjo. Do začetka 19. stoletja je bil Azerbajdžan Perzijski, od 1803 do

1828 pa ga je okupirala Rusija. Leta 1812 prepustijo Turki Besarabijo Rusom. Južni del, Moldavijo je po krimski vojni Rusija vrnila Turčiji. In si ga leta 1878 ponovno prisvojila. Bosna in Hercegovina (prej pod turško oblastjo) sta od leta 1878 pod avstrijsko upravo. Črna gora je bila avtonomna dežela znotraj Turčije, leta 1878 postane neodvisna. Grčija se leta 1833 odcepi od Turčije in postane neodvisna država. Leta 1801 se Gruzija priključi Rusiji. Hivo (prej neodvisen kanat) zasede leta 1873 Rusija. Leta 1876 pride Kokand (neodvisen kanat) pod rusko oblast. Turška pokrajina Srbija postane leta 1817 avtonomna, leta 1878 postane samostojna kraljevina.

Leta 1867 se Habsburška monarhija razdelila na dva dela: na vzhodni, v katerem so vladali Madžari in zahodni del, v katerem so vladali Nemci. Nastala je Avstro-ogerska.

2. RAZISKOVANJE SVETA

AFRIKA:

1853: Začno se Livingstonove raziskovalne odprave.

1854: izdan zemljevid Afrike z vrisanimi potmi in portreti štirih znanih Afriških raziskovalcev: Adolf Overweg, Eduard Vogel, Heinrich Barth in James Richardson.

Do 1879 je bila Afrika velikim evropskim silam domala neznan, pisan svet plemenskih skupnosti in tradicionalnih lovišč. Pred 1880 so bili le majhni predeli celine znani.

AMERIKA IN AVSTRALAZIJA:

1803: na pot je šla ameriška odprava, ki naj bi raziskala Louisiano. Vodila sta jo Meriwether Lewis in William Clark.

1830: Na zemljevidu Kalifornije je vrisana legendarna reka Bonaventura. Govorice o neki taki reki so krožile še dolgo potem, ko so že mnogi, ki so prepotovali deželo, vedeli, da take reke ni.

19.STOL.: Glavni raziskovalci: David Thompsom (Kolumbija, Howsejev prelaz), Samuel Hernc (Manitoba in Saskatchewan), John Charles Fremont, Brigham Young.

AZIJA:

1867-1883: Nikolaj Prževalski je opravil več raziskovalnih odprav (ozemlje ob Usuriju, Osrednja Azijo, tibetansko višavje, puščava Gobi)

Leta 1800 je raziskovalec David Thompson raziskal do tedaj neraziskano področje na zahodu od severnega Saskatchewan do Skalnega gorovja. Leta 1807 je prekoračil gorovje čez prelaz Howse in prišel do Kolumbije. Tam je skrbno premeril neznano področje. Leta 1811 je odkril prelaz Athabaska.

Leta 1803 je šla na pot odprava, ki naj bi raziskala teritorij Louisiane. Potovala je od Missipija do Tihega oceana. Raziskovanje je trajalo dve leti.

Leta 1967 je Nikolaj Prževalski raziskal ozemlje ob Usuriju v Aziji. Izdal je knjigo, ki opisuje ta del Azije. Raziskoval je tudi Mongolijo, deželo Tangutov, puščavo Gobi in puščavo Takla Makan.

Leta 1850 se je odpravila odprava, ki je pozneje prva prečkala Saharo. Med člani odprave je bil tudi Heinrich Barth, ki je narisal zemljevide velikega dela Afrike.

Notranjost Avstralije je bila v 18. stoletju povsem neznana, šele v 19. stoletju so jo začeli raziskovati. Leta 1824 je Hamilton Hume odkril reko Murray. Skupaj z Williamom Hovellom sta raziskala področje južno od reke in prispela do južne obale Avstralije. Leta 1829 je Charles Sturt odkril reko Darling. Leta 1860 je raziskovalec John McDouall Stuart raziskal notranjost Avstralije.

3. ZAKLJUČEK

Evropski in svetovni zemljevid sta doživela velike spremembe. Sredi Evrope sta nastali novi močni državi Italija in Nemčija, povečalo se je število samostojnih držav na Balkanu; v Ameriki in Daljnem vzhodu so se med velesile dvignile ZDA in Japonska, nove in stare velesile pa so v Aziji in Afriki tekmoval v osvajanju še neosvojenih ozemelj in oblikovale svojo kolonialno posest. Razne odprave so raziskovale območja Afrike, Azije, Amerike in Avstralije, pa tudi ozemlja Antarktike in Arktike.